

Андронов І.В.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВПЛИВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ НА СУДОВЕ РІШЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

На сайті Конституційної комісії (<http://constitution.gov.ua/>) були оприлюднені пропозиції Робочої групи з питань правосуддя щодо внесення змін до Конституції України. Даний проект змін до Конституції України у разі його прийняття Верховною Радою України вплине на всі сфери правового життя суспільства в Україні, в тому числі, він відобразиться й на правовому регулюванні інституту судового рішення в цивільному процесі.

Так, проектом змін до Конституції пропонується закріпити у ст. 129 замість існуючої норми: «Судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону», положення такого змісту: «Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права». Так само принцип верховенства права замінює принцип законності серед основних засад судочинства, вказаних у цій самій статті. Це, звичайно, не означає цілковиту відмову від принципу законності в діяльності суду. Зміст даного принципу відображений у цілій низці інших статей Конституції України (зокрема, ст.ст. 19, 58, 68), а також у нормах звичайних законів (наприклад, ст.ст. 6, 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 8 ЦПК України, п. 2 ч. 1 ст. 7, ст. 9 КАС України, п. 2 ч. 1 ст. 7, ст. 9 КПК України, ст. 4 ГПК України тощо) які поширюють свою дію на органи судової влади. Вказані зміни до ст. 129 Конституції лише вказують на зміщення акцентів у правовому регулюванні судової діяльності. Вони, по суті, знаменують відхід від радянської концепції панування закону як основного джерела права в Україні та чи не єдиного офіційно визнаного джерела судового рішення. Поступово підвищується роль судової практики як засобу самоорганізації судової системи, та важливого чинника, що впливає на дотримання принципу правової визначеності, підвищення ступеня прогнозованості правозастосовної діяльності судів. Таким чином, українська правова система починає сприймати судовий прецедент як джерело регулювання суспільних відносин, і одним з кроків на цьому шляху є скасування конституційного положення про те,

що суд може керуватися лише законом. Це дозволяє судді бути більш гнучким у розумінні адекватного реагування на постійні зміни у суспільному житті, дає йому додаткові інструменти для більш ефективного вирішення основного завдання цивільного судочинства — справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Зміни у суспільних відносинах завжди відбуваються набагато швидше, ніж зміни у їх законодавчому регулюванні, тому правозастосовна практика судів повинна мати змогу слідувати не лише букві, а й духу закону, вирішуючи питання, які законодавчо не врегульовані, або врегульовані не конкретно чи навіть некоректно, ґрунтуючись як на нормах закону, так і на правових позиціях, вироблених судами вищих інстанцій (в першу чергу — Верховним Судом України).

У проекті також передбачаються й деякі зміни, які безпосередньо стосуються інституту судового рішення. Аналізуючи запропоновані проектом корективи до п. 9 ч. 3 ст. 129 Конституції України, можна зробити висновок, що розробники даного проекту принципово розрізняють поняття «судове рішення» та «рішення суду». В юридичній літературі неодноразово наголошувалося на тому, що термін «рішення» у процесуальному законі має подвійне значення: «широке» і «вузьке» [1, с. 108]. З одного боку, він використовується як узагальнююче поняття для всіх актів правосуддя, які ухвалюються судом в порядку цивільного судочинства, з іншого — як процесуальний документ, яким закінчується розгляд цивільної справи та вирішується по суті матеріально-правовий спір між сторонами судового процесу в порядку позовного провадження, або питання, поставлене перед судом в порядку окремого провадження. При цьому розмежування загального та спеціального понять залежить від того, де знаходиться прикметник «судове» — до чи після іменника «рішення». Тобто «судове рішення» повинно позначати узагальнююче поняття, а «рішення суду» — більш вузьке, спеціальне.

Таким чином, замінивши у п. 9 ч. 3 ст. 129 Конституції принцип обов'язковості рішень суду на обов'язковість судових рішень розробники, тим самим, наголошують на обов'язковості всіх актів правосуддя, незалежно від форми їх вираження (рішення, ухвала, постанова тощо).

Втім, як справедливо відзначила О.В. Фролова, з точки зору лексикології української мови словосполучення «судове рішення»

та «рішення суду» можуть сприйматись як синонімічні. Саме так вони й використовувались тривалий час у юридичній науці [2, с. 77].

Тим більше, що й у нормах законодавства різниця між термінами «судове рішення» та «рішення суду» не завжди чітко прослідковується. Так, у деяких нормах закону термін «судове рішення» використаний для позначення спеціального поняття (наприклад, у ч. 1 ст. 82, п. 7 ч. 1 ст. 214, ч. 2 ст. 222 ЦПК України), а «рішення суду» — як більш загальне (інакше неможливо пояснити, чому відповідно до ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» питання щодо видалення із зали судового засідання, проведення закритого судового засідання, проведення судового засідання в режимі відеоконференції, можуть вирішуватися шляхом ухвалення вмотивованого рішення суду). До того ж існує багато норм, в яких іменник «рішення» використовується взагалі без прикметника «судове» (наприклад, ст.ст. 372, 375, ч.ч. 1, 2 ст. 380 ЦПК України).

У названому проекті змін до Конституції судовому рішення присвятили окрему ст. 129-1, до якої перенесли зі ст. 124 положення щодо ухвалення рішення іменем України, а також норму про обов'язковість виконання судових рішень. Також положення ст. 129-1 містять норму про забезпечення виконання судових рішень саме державою, що не зовсім узгоджується з існуючою концепцією створення приватних виконавців, яка набуває все більшої популярності серед науковців та практичних працівників.

Відповідно до ч. 3 ст. 129-1 контроль за виконанням судових рішень здійснює суд. Чітко розуміючи той факт, що розробники проекту використовують термін «судове рішення» як узагальнюючий термін для всіх актів правосуддя, можна зробити висновок, що тим самим на суд покладається обов'язок контролювати реальне виконання всіх своїх рішень, незалежно від форми їх викладення, якщо таке рішення підлягає виконанню. Однак на сьогоднішній день основною формою такого контролю є передбачений у ЦПК України (Розділ VII) та деяких інших процесуальних законах, процедура оскарження до суду рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення. Таке провадження відбувається лише за скаргою заінтересованої особи, а отже закон не надає суду юридичних інструментів здійснення контролю за виконанням кожного свого рішення.

В цілому слід зазначити, що запропоновані зміни до Конституції України, які стосуються інституту судового рішення, мають як позитивні так і негативні сторони. Наприклад, можна дати схвальну

оцінку розширенню впровадження принципу верховенства права у правове регулювання діяльності судів. Водночас, закріплюючи верховенство права в ст. 129 Конституції України серед основних засад судочинства, слід було б залишити там наступним пунктом ще й законність, оскільки ці два принципи у правовій державі не суперечать, а, навпаки, доповнюють одне одного.

Література:

1. Штефан О. Судебное решение в гражданском процессе Украины как родовое и видовое понятие / О. Штефан // *Legea și viața*. — 2015. — №. — С. 106-110.

2. Фролова О.В. Місце ухвал суду в системі судових актів / О.В. Фролова // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. — 2014. — Вип. 3. — Том. 1. — С. 76-80.

Волкова Н.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного процесу*

Національного університету «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВІДПОВІДНО ДО ПРОЕКТУ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ ПРАВОСУДДЯ

У Проекті змін до конституції України в частині правосуддя [1] пропонується виключити Розділ VII «Прокуратура» та доповнити Розділ VIII «Правосуддя» Конституції України статтею 131-1, яка передбачає, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласною діяльністю органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, визначених законом.

Проаналізувавши положення даної норми вбачається, що прокуратура у цивільному процесі буде здійснювати тільки представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, визначених законом, також виключається право прокурора приймати участь у цивільному процесі з метою захисти прав, свобод та інтересів фізичних осіб.